

<http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v4i3.164>

KÜRESEL EKONOMİK KRİZ SÜRECİNDE ADAY ÜLKELERİN MALİ PERFORMANSLARININ AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK KRİTERLERİNE UYUMU¹

Kamil GÜNGÖR²

Received Date (Başvuru Tarihi): 16.08.2016

Accepted Date (Kabul Tarihi): 13.12.2016

ÖZ

Avrupa Birliği mali disiplin ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme sağlamak için 1993'te Maastricht kriterlerini benimsedi. Maastricht kriterleri Avrupa Birliğine üyelik için bir değil ama parasal disiplin için zorunludur. Ancak 2007 sonrası başlayan global kriz hem Avrupa Birliği'ne üye ülkeleri hem de aday ülkeleri derinden etkilemiştir. Avrupa Birliği, üye ülkelerin Maastricht kriterlerini tekrar sağlayabilmeleri için 2016'ya kadar devam edecek olan bir takvim belirlemiştir. Zira 2009 yılında etkisini gösteren küresel kriz, kamu açıklarını ve borç stoklarını önemli ölçüde artırmıştır. Bu nedenle, kriz sonrası dönemde bozulan mali dengelerin yeniden sağlanması ve benzer durumların tekrar yaşanmaması için Avrupa Birliği çeşitli önlemler almıştır. Müzakere süreci devam ettiği için Avrupa Birliğinin uygulamaları Türkiye'yi de ilgilendirmektedir. Bu çalışma Türkiye'nin ve diğer aday ülkelerin hazırlık durumunu analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergilendirme, Global Finansal Kriz, Vergi Gelirleri, Bütçe Açığı
JEL Kodları: E63, F62, G01

COMPLIANCE OF CANDIDATE COUNTRIES' FISCAL PERFORMANCES TO EUROPEAN UNION MEMBERSHIP CRITERIA IN GLOBAL CRISIS PROCESS

ABSTRACT

European Union adopted the Maastricht criteria to ensure fiscal discipline and sustainable economic growth in 1993. The Maastricht criteria is not a requirement for membership to the European Union, but it is necessity for monetary discipline. However, the global economic crisis began after 2007 deeply affected both the European Union member states and candidate countries. The European Union has set the year 2016 as a deadline till which member countries will meet the Maastricht criteria, because the effect of the global crisis in 2009 has significantly increased their public deficits and debt ratio. Therefore, the European Union has taken several measures to restore deteriorating fiscal balance in the post-global crisis and to avoid the recurrence of similar cases. Turkey is also concerned with this application of the European Union because of the continuing negotiation process. This study analyzes the state of preparation of Turkey and other candidate countries.

Key Words: Taxation, Global Financial Crisis, Tax Revenues, Budget Deficit
JEL Codes: E63, F62, G01

¹ Bu çalışma Haziran 2016'da Saraybosna-Bosna Hersek'te düzenlenen ICEB'16 kongresinde sunulmuş bildirinin güncellenmiş halidir.

² Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, gungor72@hotmail.com

1. Giriş

Ekonomik krizlerin zamanı, derinliği ve süresi tam olarak tahmin edilememektedir. ABD’de finans sektöründe başlayan 2008 krizi, zaman içerisinde yayılıp global çapta ekonomik krize dönüşerek; GSMH düşüşü, ekonomik daralma ve bunlara bağlı olarak başta bütçe açıkları ve borçlanma olarak değişik makroekonomik sorunlara yol açmıştır. Küreselleşen dünyada ekonomik olarak da birbirine kenetlenmiş ülkeler, etkisi farklı olmakla birlikte bahsi geçen makroekonomik sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Bu etki, halen dünyanın en büyük ekonomisi* olan AB ve ABD ile ekonomik ilişkisi olan bütün ülkelerde de görülmüştür. Doğal olarak ticaretinin zaman zaman yarısını Avrupa Birliği ile yapan Türkiye de bu etkinin dışında kalmamıştır. En yoğun etkisini 2009’da hissedilen ve başta ekonomik küçülme olmak üzere, çeşitli makroekonomik sorunlar yaşayan Türkiye, kriz öncesi büyüklüğe ancak 2011 yılı sonu itibarıyla ulaşabilmiştir.

Halen Avrupa Birliği’nden üyelik öncesi son aşama olan “aday ülke” statüsünde altı ülke vardır. Bu ülkelerden dördü; Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri olan Sırbistan, Bosna Hersek, Karadağ, Makedonya’dır. Arnavutluk ve Türkiye ise diğer iki aday ülkedir. Diğer aday İzlanda ise, adaylık başvurusunu askıya almıştır. Bu yüzden aday ülke statüsü taşımamaktadır. Kosova potansiyel aday ülkelerdir. Türkiye de aday ülkedir ancak pozisyonunu diğer adaylardan ayrı tutmak gerekmektedir. Zira Türkiye’nin adaylığı bu ülkelere göre çok daha eskilere dayanmaktadır. Ayrıca Türkiye ekonomik ve demografik bakımdan bu ülkelerle karşılaştırılmayacak kadar büyüktür.

Aday ülkelerin her birinin kendine has nedenlerden ve elbette ki AB’nin kendi içerisinde yaşadığı sorunlar nedeniyle üyelikleri için bir tarih öngörülememektedir. Konu önce yukarıda sayılan ülkeler bakımından, sonra da Türkiye açısından değerlendirilecek ve konu ile ilgili analizler yapılacaktır. Balkan ülkesi olması ve Türkiye ile ilişkileri bakımından, Bosna-Hersek ve Kosova da değerlendirilmiştir. Ancak bu değerlendirmeden önce söz konusu kriterler bakımından Avrupa Birliği ülkelerindeki genel görünüm aşağıda ele alınmıştır.

2. Avrupa Birliği Ülkelerinde Genel Görünüm (Kriz Dönemi)

2007 yılı sonlarında ABD ile birlikte Avrupa Birliği ve Japonya’da başlayan kriz, üst üste gelen negatif büyümenin sonucu olarak 2008’in ikinci yarısında resesyona dönüşmüştür.

* İngiltere’nin AB’den çıkmış olması göz ardı edilmiştir.

Diğer bazı ülke ve bölgelerde işsizlik oranı krizin etkili olduğu 2010 yılı (Ocak) itibariyle şöyledir: Fransa; % 10.1, Almanya; % 7.6, İtalya; % 8.7, İngiltere; % 7.9 ve ABD’de % 9.8’dir. Yine aynı dönemde Euro Bölgesi; % 9.9 ile başı çekerken, Avrupa Birliği’nin bütününde bu oran 9.6’dır.³

Bu ülkelerde dikkat çekici ekonomik küçülmeler de yaşanmıştır. Örneğin 2009’un ilk çeyreğinde GSMH bir önceki dönemle karşılaştırıldığında Almanya’da % -3.8, İtalya’da % -2.4, İngiltere’de % -1.9 ve Fransa’da % -1.2 düzeyinde küçülmüştür. Aynı dönemde dünyada kişi başına milli gelir dolar cinsinden % 2 oranında azalmıştır. İşsizlik 2008’de % 7’yi aşarken, bu oran 2009’da % 9’a yaklaşmıştır. GSMH’deki değişimler de aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Mutlak Rakamlarla ve Oransal Olarak Dünyadaki GSMH

GSMH Trendi (Trilyon \$) (Satın alma Gücü Paritesine göre)			Cari rakamlarla büyüme oranları		
2009	2008	2007	2009	2008	2007
70.24	70.92	68.78	% -1	% -2.9	% 5

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>, Erişim Yılı: 2010.

Büyüme oranlarına bakıldığında krizin başladığı 2007 yılında bir önceki yıla göre % 5 artış yaşanırken, 2008 ve 2009’da dünya ekonomisinde daralma meydana geldiği, ancak 2009’da bu daralmanın azaldığı görülmektedir. Ekonomik kriz yatırımları ve ihracatı da etkilemektedir. Zira talep daralması yaşanmaktadır. Kriz sadece talebi etkilememekte, fiyatları da aşağıya çekmektedir. Örneğin 145 dolara kadar yükselen ham petrol kriz döneminde 40 dolara kadar düşmüştür. Benzer durum diğer temel hammaddeler için de geçerlidir.⁴

Tablo 2: Krizin İhracata Etkisi

Ülke	2008	2009
ABD	1.4	-1.6
Euro Bölgesi	1.2	-2.0
Japonya	0.5	-2.6
Çin	9.7	6.7
Singapur	2.7	-5.0

Kaynak: http://www.bi.go.id/NR/rdonlyres/AE350D5E-BCB8-4AA4-BE29-9FB44C66B04B/15743/APBNPenyesuaian_2009_ENGLISH1.pdf Erişim Yılı: 2010)

³ (OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/24/21/42312989.html>, Erişim Yılı: 2010).

⁴ (http://www.bi.go.id/NR/rdonlyres/AE350D5E-BCB8-4AA4-BE29-9FB44C66B04B/15743/APBNPenyesuaian_2009_ENGLISH1.pdf, Erişim Yılı: 2010, ss. 1-29).

Ekonomik durgunluk ve yükselen işsizlik öncelikle ihracata konu olan üretim mali talebini etkilemekte bunun da ihracatı, dolayısıyla ihracata konu olan malların üretimini azaltması kaçınılmaz olarak işgücü piyasasını etkilemektedir.

Yatırımların azalması da önemli bir faktördür. 2009'da yatırımların -5.9'a kadar daralacağı tahmin edilmektedir. Bu hem reel sektör hem de portföy yatırımları için geçerlidir. Yatırımlarda yaşanan azalma ortalama % 4 olup 800 milyar dolara isabet etmektedir. Ancak buna karşın kamu harcamalarında bir artıştan bahsedilebilir. Zira hükümetlerin ekonomik canlanmayı sağlamak üzere yaptığı bu harcamaların yatırım ve tüketim üzerinde meydana getirdiği pozitif etki, krizden kaynaklanan küçülmeyi azaltabilecek potansiyele sahiptir.⁵

2.1. Bütçe Açıkları ve Borçlar

Ihracatın azalması ekonomik aktiviteleri, bu da vergi gelirlerini azaltmaktadır. İşletmeleri kurtarmak üzere devletlerin vergi ya da diğer teşvik araçlarını kullanması kamu harcamalarında artışa neden olmaktadır. Bundan fiyatlar etkilenmekte, özellikle gıda ve petrol ürünlerinin fiyatlarındaki dalgalanmalar kamu müdahalelerine yol açmaktadır. Bu durum mali dengesizliklere neden olmakta ve hükümet müdahaleleri normal zamanda olanın çok ötesine geçmektedir. Bunun amacı krize karşı önlem ve sosyal olarak hassas olan grupları korumaktır. Kamu harcamalarının gelirleri aşması ve ekonominin kısa vadeli olarak bu talebe cevap verememesi hem dış kaynaklara ulaşmayı zorlaştırmakta, hem de rezervleri aşağı çekmektedir. (CHHIBBER: 2009, s. 42)

Bu süreçte AB ülkelerinde de bütçe açıkları aşırı artış göstermiştir. Belçika, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İtalya, Hollanda, Avusturya, Portekiz, Slovenya ve Slovakya bu ülkeler arasındadır. Avrupa Birliği; İrlanda, İspanya, Fransa ve İngiltere için öngördüğü açıkları revize etmiştir. Krizden en fazla etkilenen ülke ise Yunanistan'dır. Avrupa Birliği bu ülkeye ilişkin öngörülerinde başarısız olmuştur. AB Maastricht Anlaşması ile bütçe açıklarının GSMH'ye oranını % 3 olarak belirlemişti. Ancak yukarıdaki ülkeler kriz döneminde bu ilkeyi ihlal etmişlerdir. Bu yüzden Avrupa Birliği aşamalı olarak bu oranı esnetmiştir. Bu ülkelerden Belçika ve İtalya'nın 2012, Çek Cumhuriyeti, Almanya, İspanya, Fransa, Hollanda, Avusturya,

⁵ (http://www.bi.go.id/NR/rdonlyres/AE350D5E-BCB8-4AA4-BE29-9FB44C66B04B/15743/APBNPenyesuaian_2009_ENGLISH1.pdf, Erişim Yılı: 2010, s. 8).

Portekiz, Slovenya ve Slovakya'nın 2013, İrlanda'nın 2014 ve İngiltere'nin 2014-15 yıllarında bütçe açıklarını % 3'e çekmeleri beklenmektedir.⁶

AB Euro bölgesi bütçe açıklarını 2016 yılına kadar stabil hale getirmeyi planlamaktadır. Gelirlerin azalması hükümetleri mali dengeyi sağlama ile (krizle mücadele için) genişleyici maliye politikası uygulama noktasında ikilemde bırakmıştır. Bu durumda bazıları tasarruf yaparak mücadele ederken, pek çoğu krizle mücadele amaçlı olarak kamu harcamalarını artırmak ya da borç almak noktasında genişletici maliye politikalarının yürütülmesini tercih etmiştir. Bunun doğal sonucu borçların (ve bütçe açıklarının) artmasıdır.⁷

Kriz nedeniyle bütçeler ve vergi sistemleri baskı altında kalmaya devam etmektedir. Küreselleşme ve ekonomik entegrasyonlardaki artış dünyaya önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu yüzden ülkelerin ekonomik dengesizlik ve vergi gelirlerinin erozyona uğraması hususunda daha hassas olmaları beklenebilir (CHRENKO: 2009, s. 1).

Maliye politikası hem vergi indirimlerini hem de kamu harcamalarında genişlemeyi ifade eder. Bu politikanın krizden çıkışta önemli etkileri vardır. Zira talebin artırılması, tüketimin ve yatırımların genişletilmesi ve buna bağlı olarak ekonomik büyümeyi sağlaması bakımından kriz dönemlerinin vazgeçilmezidir. Bu politika talebin canlandırılması yanında gelir dağılımının düzelmesi üzerinde de etkide bulunur (NASUTION: 2009, s. 10).

Küresel kriz vergi gelirlerini düşürmüştür, ancak 2010'dan itibaren bu etkinin AB ülkeleri ortalamasında giderildiğini ve istikrar kazandığını söyleyebiliriz. İlk etki krizin başladığı kabul edilen 2008'de meydana gelmiştir. Bu etki takip eden yıl da özellikle harcamalar üzerinden alınan vergilerde devam etti. Bu yüzden üye ülkeler işgücü üzerinden ve daha küçük oranda sermaye üzerinden doğrudan vergi kesintileri yoluna gittiler. En düşük seviye ise krizin en yoğun hissedildiği 2009 yılında gerçekleşmiştir. 2009 yılı ile karşılaştırıldığında 2009 yılında genel vergi oranlarının 1.4 azaldığı dikkat çekmektedir. Avrupa Birliği Komisyonunun Kasım 2011'de hazırladığı bir rapordaki tahminlerine göre, Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama vergi oranı, ülkeler itibariyle değişmekle birlikte 2013 yılında artışa geçeceği yönündedir. (European Commission 2010, s.19-20)

Krizin başlangıcındaki iki yıl (2008-2009) kamu harcamalarında meydana gelen artış, bütçe tahminlerini tutturmada başarısızlığa sürüklemiş, bu yüzden birçok AB ülkesi

⁶ (http://www.se2009.eu/polopoly_fs/1.25535!menu/standard/file/111518.pdf, Erişim Yılı: 2010., ss. 3-4).

⁷ (UNESCO (2009), http://www.uis.unesco.org/template/pdf/EducGeneral/Financial_Crisis.pdf, Erişim Yılı: 2009, ss. 6-7).

bütçelerinde revizyona gitme ihtiyacı hissetmiştir. Bu süreçte birçok AB üyesi ülkelerde gelir azalışları da yaşanmış, bu da bütçe açıklarını tetiklemiştir. (European Commission, s. 21)

Yukarıda Avrupa Birliği'nin kriz dönemi verileri ele alınmıştır. Günümüzdeki durumu ise incelemenin sonunda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

3. Aday Ülkeler

Aşağıda günümüz itibariyle Türkiye dışındaki her bir aday ülkenin mali bakımdan makroekonomik durumu ele alınmıştır. Türkiye de aday ülkedir, ancak karşılaştırma Türkiye ile yapılacağından ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

3.1. Sırbistan

Sırbistan'ın potansiyel aday ülke statüsü Avrupa Konseyi'nin Selanik zirvesinde diğer beş Batı Balkan Ülkesi ile birlikte 2003 yılında verilmiştir. 2008'de Sırbistan'ın Avrupa Birliğine ortak üyeliği onaylanmış 2009'da da süreç işletilmeye başlanmıştır. Mart 2012'de ise Sırbistan'ın adaylığı resmileştirilmiştir. Avrupa Konseyinin kararını müteakip, Temmuz 2013'ten itibaren Sırbistan'la görüşmelerin yol haritası belirlenmiştir. Aralık 2013'te Konsey tarafından görüşmelerin çerçevesi belirlenmiş, Ocak 2014'te Sırbistan'la hükümetler arası görüşmelerin başlanması kabul edilmiş ve 21 Ocak itibariyle de ilk görüşmelere başlanmıştır. 77.00 km ve 7 milyon nüfuslu ülkede işsizlik son derece yüksektir. Gençler arasındaki işsizlik oranı % 42.5'tir. Ülke ekonomisi imalat ve ihracat ile yabancı yatırımlara dayalıdır. 2000'li yıllardan itibaren özelleştirme politikasını gündemine alan Sırbistan bazı stratejik kurumları kapsam dışı tutmuştur.⁸

Sırbistan, ekonomisini dönüştürmekte nisbi olarak geç kalmıştır. Zira 2000'li yıllarda da devam eden savaş ekonomisi, dönüşüme izin vermemiştir. Sosyalizm döneminden kalma kamu girişimlerinin ekonomideki yeri halen önemlidir. Sırbistan Eski Yugoslav Cumhuriyetlerine göre imalat sektöründe önemli artılara sahiptir. Piyasa ekonomisine geçiş çalışmaları da devam etmektedir. Bu kapsamda doğrudan yabancı yatırımları desteklemekte, başta otomotiv olmak üzere uluslararası yatırımları ülkesine çekme noktasında önemli başarılar elde ettiği dikkat çekmektedir.⁹

⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-sirbistan>

Sırbistan 2008’de AB ile üyelik sürecinde mesafe almak üzere İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasına imza atmıştır. 2010’da ise AB ile geçici ticaret anlaşmasının tam olarak uygulanması hususunda anlaşmıştır. Küresel kriz bu ülke ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. 2008-2012 arasında kamu borcu ikiye katlanmıştır. Ülkenin temel sorunları şunlardır: Yüksek işsizlik ve buna bağlı istihdam ihtiyacı, kamu harcamalarının önemli bir kısmının ücret, emeklilik ve işsizliğe ayrılması, yabancı borca ihtiyacın artması, yabancı yatırımlara ihtiyaç, IMF ile yeni bir borç ilişkisine girme ihtimalidir.

Sırbistan ekonomisinin en önemli konuları; yüksek işsizlik oranı ve yeni iş alanları yaratılması, enflasyon, yüksek kamu harcamaları, gittikçe büyüyen kamu borçlanmaları, artan kamu ve özel dış borçlar, yeni yabancı yatırımların çekilmesi ve yeniden IMF programının yürütmeye konulmasıdır. Reel rakamlarla 36.5 milyar milli gelir ve 13.600 dolar kişi başına gelir miktarıyla Sırbistan nisbeten düşük gelirli bir ülkedir. İşsizlik oranının % 20’lerde seyrettiği ülkede (2015: % 19.3) bütçe açığı 4.1 oranındadır. Sırbistan’ın ticaret açığı da önemli ölçüde yüksektir. Çift haneli olan kamu borçlarını 2015 sonu itibariyle % 75 seviyesine getirmeyi başarmıştır. Ülke ekonomisi 2015’de sadece 0.5 oranında büyümüş ve ihracat 2015’teki 14.22’den 12.8 milyar dolara düşmüştür.¹⁰

3.2. Karadağ

Osmanlı yönetiminde Karadağ olarak isimlendirilen Montenegro, 1878’de Osmanlı yönetiminden resmen ayrılmıştır. 1929’da Yugoslavya Krallığı’nın bir parçası olan Karadağ, II. Dünya Savaşı’ndan sonra ise Sosyalist Yugoslavya’nın bir parçası haline geldi. 1992’deki çözülmeden sonra Yeni Yugoslavya’nın Sırbistan ile birlikte kurucusu olan Karadağ, 2003’ten sonra Sırbistan-Karadağ ittifakının bir parçası oldu. Mayıs 2006’da yaptığı bağımsızlık referandumu ile birlikte bağımsız bir devlet haline gelmiştir. 13.500 kilometrekare ile nisbi olarak küçük bir ülke olan Karadağ’ın nüfusu da 650.000’dir.

Karadağ ekonomisi önemli ölçüde turizme dayalıdır. Sosyalist dönemden kalma kamu işletmeleri hala etkindir. Bu işletmeler hantal ve verimsiz bir yapıya sahiptir. Daha önceki dönemlerde Euro’ya uyum sağlayan ülke 2006’daki ayrılıktan sonra çeşitli uluslararası finansal örgütlerin üyesi olmuştur. 2007’de ise Dünya Bankası ve IMF’nin üyesi olan Karadağ, Dünya Ticaret Örgütü’nün de 2011 yılında 156. üyesi olmuştur. 2010’da Avrupa Konseyi’ne üyeliği kabul edilen Karadağ Avrupa Birliğine katılma müzakerelerine Haziran 2012’de başlamıştır.

¹⁰ <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/S%C4%B1rbistan/html-viewer-ulkeler>;

Küresel kriz ülke ekonomisi üzerinde negatif etki oluşturmuş, reel sektörün gerilemesi ve ihracatta yaşanan düşüşler nedeniyle 2012 yılını % -0.5 ile Avrupa ortalamasına yakın bir küçülmeye tamamlamıştır.¹¹

Karadağ ekonomisi büyük oranda liberalize edilmiştir. Kamu işletmelerinin % 85'i özelleştirilmiştir. Bankacılık, telekomünikasyon ve petrol ürünlerinin dağıtımında bu oran % 100'dür. Her yıl nüfusunun iki katı kadar turist bu ülkeyi ziyaret etmektedir. Euro Bölgesinde olmamasına rağmen Euro'yu resmi para birimi olarak kullanmaktadır. Temmuz 2002'den itibaren AB ile katılım görüşmelerine başlamıştır. Avrupa Konseyi Karadağ'ın yolsuzluk ve organize suç örgütleriyle mücadele konusunda uyarmıştır. Karadağ ekonomisi dış yatırımlara açık ve rekabetçi olması yönünde hükümetlerin çabaları vardır. İtalya, Norveç, Avusturya, Rusya, Macaristan ve Birleşik Krallığın bu ülkede önemli yatırımları vardır. 2014 yılında doğrudan net yatırım 483 milyon dolara ulaşmıştır ki, bu miktar kişi başına Avrupa'daki en yüksek yatırımdır. Ulaştırma alt yapısını geliştirme konusunda da projeleri hayata geçiren ülke, 2003 yılında KDV'yi kabul etmiş ve sektörler itibariyle farklılaştırmıştır.¹²

Reel rakamlarla yaklaşık 4 milyar dolar (2015: 3.985) milli geliri olan ülkenin satın alma paritesi ile kişi başına milli geliri, 15.700 dolardır. Ülke ekonomisi istikrarlı bir büyüme trendini yakalamıştır. (2015: 3.7), % 1.8 gibi düşük bir bütçe açığı ve % 59.5 gibi çok yüksek olmayan bir borç yüküne sahiptir. Dış ticaret dengesi sorunludur. Nitekim 2014 yılında 370 milyon ihracata karşılık 1.983 milyar dolar ithalatı söz konusudur. Karadağ'ın dış ticaret açığını turizm gelirlerle dengeleme potansiyeli olduğu göz ardı edilmemelidir. Buna karşın küçük ve nisbi olarak az sorunlu olan ülkenin Avrupa Birliği'ne girme konusunda en şanslı ülke olduğu kabul edilmektedir.¹³

3.3. Makedonya

AB bu ülkeyi, Yunanistan'ın çekincelerinden dolayı; Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya olarak isimlendirmektedir. Bu ülke de diğer Batı Balkan ülkeleri gibi 2003'te potansiyel aday statüsü verilmiştir. Adaylık statüsünün verildiği tarih Mart 2004'tür. Avrupa Birliğinin Makedonya ile ilişkisi 1996 yılında kurumsallaşmıştır ve AB bu ülkeyi Phare Programına dahil etmiştir. 1997'de Bakanlar Konseyi ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesi yönündeki şartları belirledi. 1998'de Ulaştırma işbirliği anlaşması imzalandı ve

¹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>

¹² http://www.theodora.com/wfbcurrent/montenegro/montenegro_economy.html

¹³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

Üsküp'te sürekli temsilcilik açtı. 1999'da AB beş Balkan ülkesine İstikrar ve Ortaklık Anlaşması önerisinde bulundu. Bu anlaşma Temmuz 1999'dan itibaren Makedonya bakımından yürürlüğe girmiştir. 2000'de Anlaşmanın uygulanması ile ilgili direktifi kabul etti. Zagreb Zirvesinde İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasının görüşmeleri başarılı geçince Kasım 2000'de Lüksemburg'da anlaşma taraflarca onaylandı. 1 Temmuzda AB bu ülke ile tercihli ticaret anlaşması imzaladı. Temmuz 2003'teki Selanik Zirvesinde beş Batı Balkan ülkesi ile birlikte bir perspektif çizilerek bu ülkelerin AB üyeliği ile ilgili çerçeve belirlenmiş ve pozitif siyasi mesaj verilmiştir. Kasım 2005'te Komisyon Makedonya'ya adaylık statüsü verilmesi yönünde görüş bildirdi. Konsey de Aralık 2005'te bu statüyü onaylamıştır. Temmuz 2009'da Komisyon Makedonya için vize serbestisini önerdi. Ekimde ise görüşmelere başlama tavsiyesinde bulundu. Ekim 2009'da Makedonya, Karadağ ve Sırbistan için Şengen Bölgesinde serbest seyahat hakkı verildi.¹⁴

Makedonya 1991 yılında Yugoslavya'dan bağımsızlığını Yugoslavya'dan barışçıl bir şekilde elde etmiştir. Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan ettikten sonra Makedonya ekonomisini liberalize etmede ve özel işletmecilikte ilerleme kaydetmiş, ancak yabancı sermaye çekmekte aynı başarıyı gösterememiştir. Bunda etkili olan şey yasal düzenlemelerdeki belirsizliklerdir. Ekonomisi Avrupa ekonomisine bağlı olduğundan Avro Bölgesindeki olumsuzluklardan etkilenmiş ve daralmıştır. İşsizlik 2008'lerden itibaren % 30 gibi çok yükseklerde seyretmektedir. Ancak kayıt dışı ekonominin yüksekliği bu rakamın yanıltıcı olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Bütçe açıklarını sınırlandırmak üzere para politikasını Euro'ya sabitlemiştir.

Bütçe açığını aşamalı olarak aşağıya çekmek ve 2015 için % 3.7 seviyesine indirmek için maliye politikasını gevşetmiştir. Kamu borcu ise % 40.3 (2015) gibi makul seviyelerde görülse de ekonomisinin küçüklüğü kırılganlığı devam ettirmektedir. Reel rakamlarla 10.09 milyar dolar (2015) Gayri safi yurt içi hasılası olan Makedonya'nın çok geniş bir kayıt dışı ekonomiye sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. 2013 (2.7), 2014 (3.8) ve 2015 (3.2) gibi standart büyümeyi sağlamış olan ülke satın alma paritesiyle hesaplandığında 2015 yılı içerisinde 14.000 dolar kişi başına milli gelire sahiptir. Ülke % 10.2 gibi Avrupa birliği ortalamasının üzerinde bir tarım sektörü payına sahiptir. 2015 verilerine göre % 26.9 gibi yüksek işsizliğin hâkim olduğu ülkede nüfusun % 30.4'ü fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Yine aynı yıl bütçe açığı % -3.7 olarak gerçekleşmiştir. Kamu borcunda ise yine aynı yıl oran

¹⁴ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>

% 40.3 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon ise eksilerde seyretmektedir. Son iki yıl bu oran (-0.1) olarak gerçekleşmiştir. Yaklaşık 4 milyar dolar (3.945) ihracatı olan ülke, 6 milyar doları aşkın (6.212) ithalata sahiptir.¹⁵

3.4. Arnavutluk

Arnavutluk da diğer Balkan ülkeleri ile birlikte 2003 Selanik Zirvesinde potansiyel aday kabul edilmiştir. Ocak 2006'da ise vize kolaylığı anlaşması kabul edilmiştir. Şubat 2008'de ise AB Arnavutluk'u ortak üye olarak kabul etmiştir. 2009'da Arnavutluk AB üyeliği için resmi başvurusunu yapmıştır. Aynı yıl 2006'da imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Komisyon 2012'de başvuru ile ilgili görüşünü açıklamıştır. 12 konudaki eksiklikleri kendilerine bildirilmiştir. Ekim 2012'de, Komisyon Arnavutluk'un adaylık statüsü ile ilgili tavsiye niteliğindeki görüşünü açıklamıştır. Avrupa Konseyinin Brüksel'de yaptığı zirve sonunda Temmuz 2014 itibariyle Arnavutluk'un adaylık statüsü kabul edilmiştir. Arnavutluk 2008'den itibaren Katılım Öncesi Mali Yardım (IPA) dan da yararlanmaktadır. 2014 yılı itibariyle AB aday ülkesi olan Arnavutluk, 2009'da da NATO'ya üye olmuştur. Ülke ekonomisi büyüme trendinde olmasına rağmen, halen Avrupa'nın en fakir ülkelerinden birisidir. Geniş kayıt dışı ekonomi, enerji yetersizlikleri ve alt yapı sorunları ülkenin önde gelen problemlerindedir.¹⁶

Global Ekonomik kriz Arnavutluk'u da olumsuz etkilemiştir. Ticaretin daralması, ülke dışında çalışanlardan gelen döviz girdilerinin azalması, bankacılık sisteminin Yunanistan ve İtalya'nın kontrolünde olması, Avro bölgesindeki bozulma ülkenin mali dengesini bozdu. Arnavutluk ekonomisinde de ülke dışında çalışanların sağladığı döviz girdisinin önemli bir payı vardır. 2008 öncesi GSYH'nin % 12-15 kadar kısmı bu fonlardan elde ediliyordu. Ancak kriz sonrası düşüşler 2014 yılında bu oranı % 5.7'ye kadar düşürdü. Döviz girdisi büyük ölçüde Yunanistan ve İtalya'da çalışanlardan sağlanıyordu. Nüfusun neredeyse yarısı tarım kesiminde istihdam edilmesine rağmen, tarımın GSYH'deki oranı % 20'ler civarındadır. Bunda küçük aile çiftliklerinin sadece kendi ihtiyacına dönük üretim yapmaları, modern tarım aletlerinden yoksunluk, mülkiyet haklarındaki belirsizlikler ve tarım alanlarının yetersiz ve verimsiz olması etkilidir. Karmaşık vergi sistemi ve lisanslandırma sorunları, zayıf bir yargı sistemi, ülkeye has

¹⁵ <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Makedonya>

¹⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>

(endemic) yolsuzluk, sözleşmeler ve mülkiyet konularının yetersizlikler ve demode altyapı, yabancı yatırımcıları bu ülkeye çekmede görülen zorluklardandır.¹⁷

Ülkenin enerji arzı da sorunludur. Kaçak kullanım son derece yaygındır. Elektrik teknolojisi eskimiştir. Hükümetin bu konuda ciddi adımları vardır, ancak sorun henüz aşılamamıştır. Özellikle karayolu ve demiryolu ağını güçlendirmek üzere uluslararası kurumların finansal destekleri devam etmektedir. Son dönemde yabancı doğrudan yatırımlarda artışlar gözlemlenmektedir. Zira hükümet mali ve yasal reformlar sayesinde iş ortamını iyileştirmek için iddialı bir program başlatmıştır. Bu çerçevede lisanslama prosedürü basitleştirilmiş, vergi kolaylıkları getirilmiş, IMF ile ek mali destek konusunda işbirliğine güdülmüştür.

Ülkenin borç yükü ve bütçe açığında artışlar gözlemlenmektedir. Zira 2013'te % 60 sınırının altında olan borç yükü 2015'te % 73'e tırmanmıştır. Vergi gelirlerini toplamada son derece başarısızdır. Ülkenin GSYH'si reel rakamlarla 2015 yılında 11.59 milyar dolardır. Ekonominin büyüme trendi devam etmektedir. 2015'te % 2.7 büyüme gerçekleşmiştir. Satın alma paritesiyle kişi başına milli gelir yine 2015 yılında 11.900 dolardır. İşsizlik diğer bazı Balkan ülkelerine göre daha iyidir. 2015 için bu oran % 17.3'tür. Ancak bu oran tarım kesiminde çalışanları içermemektedir. Bu ülkede tarım kesimi nüfusun yarısına yakını barındırmaktadır. Nüfusun % 14.2'ü fakirlik sınırı altında yaşamaktadır. Bütçe açığı % 4.8'dir. Enflasyon ise % 2.2 olarak gerçekleşmiştir. Bir milyar dolar gibi ihracata karşılık 3.6 milyar dolar gibi bir ithalatı söz konusudur.¹⁸

3.5. Bosna Hersek

Bosna Hersek 16 Eylül 2016'da aday statüsü kazanmıştır. Bu ülke de diğer Batı Balkan ülkeleriyle birlikte 2003 Selanik zirvesinde potansiyel aday olarak kabul edilmişti. Bu tarihten sonra Bosna Hersek'le AB arasında çeşitli anlaşmalar yapılmıştır. Vize kolaylaştırma ve geri kabul anlaşmaları (2008), Ticaret ve Ticaret ile ilgili konularda (2008) Geçici Anlaşma ve 1 Haziran 2015 tarihinde yürürlüğe giren İstikrar ve Ortaklık Anlaşması bu kapsamdadır. Avrupa Birliği bu ülkenin güvenliğine de katkıda bulunmaktadır. Bosna Hersek katılım öncesi yardım (IPA) fonundan da yararlanmaktadır. Bosna Hersek de 1992 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlığını ilan eden ülkelerden birisidir. Yugoslavya Federasyonunu

¹⁷ http://file.setav.org/Files/Pdf/20141117133103_39-arnavutluk-web-2.pdf

¹⁸ <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/dislliskiler/ulkeler/ulke-detay/Arnavutluk/ekonomik-gorunum>

oluşturan devletlerden birisi olmasına rağmen, bağımsızlığı kabul edilmeyen ve iç savaşa sürüklenen ülke, sınırlarını korumakla birlikte üç ayrı bölgeden oluşmaktadır.¹⁹

Savaş nedeniyle Bosna Hersek ekonomisi piyasa reformlarını yeterince yapamamıştır. Ekonomi metal, enerji tekstil ve mobilya ihracatı yanında döviz girdileri ve dış yardımlara dayanmaktadır. Ülkenin gevşek federal yapısı ekonomi politikalarının koordinasyonu ve reformları geciktirmektedir. Bu durum yabancı yatırımları da olumsuz etkilemektedir. Bankacılık sistemi daha çok Avusturya ve İtalya'nın kontrolündedir. Ülke kendi milli parasını kullanmaktadır. Ekonomi 2008 yılına kadar büyümüştür. Bosna Hersek 2007 yılından bu yana orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşmasının tam üyesidir.

Bosna Hersek'in özel sektör yavaş yavaş büyümektedir ama yabancı yatırım 2007 yılından bu yana hızla düşmüştür. Ülkenin federal yapısı kamu harcamalarının kabaca % 40 kadar kısmının transferlere gitmesine neden olmaktadır. Yüksek işsizlik ciddi bir makroekonomik sorundur. 2006'da bir AB vergisi olan KDV'nin kabulü yüksek kayıt dışı ekonomi ile mücadelede etkili oldu. Bosna-Hersek'in ekonomik öncelikleri şunlardır: AB'ye entegrasyon; mali sisteminin güçlendirilmesi; kamu yönetimi reformu; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliği ve dinamik, rekabetçi bir özel sektör teşvik ederek ekonomik büyümeyi güvence altına almak.

Reel rakamlarla 2015 yılında 15.57 milyar dolar GSYH'si olan ülke, yine aynı yol % 2.1 büyüme sağlamıştır. Kişi başına satın alma paritesine göre 10.200 dolar geliri olan Bosna Hersek % 7.9 tarım kesimine sahiptir. % 43.9 gibi yüksek işsizlik oranına sahip olan ülkede nüfusun 17.2'si fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Bütçe açığı makul seviyelerdedir. (-2.3). Borcun GSYH'ye oranı ise % 46.1' oranındadır. Eksi enflasyona (-0.6) sahip ülke dört milyar bandında ihracat (3.942) ve 8.784 milyar dolar ithalata sahiptir.²⁰

4. Potansiyel Aday Ülke: Kosova

Bu statü Temmuz 2000'de Avrupa Birliği Konseyinin Feira zirvesinde benimsenmiştir. Statü Batı Balkanlarda işbirliği içerisindeki bütün ülkeleri ilgilendirmektedir. Avrupa Birliği bu ülkelere adaylık statüsü vermeden potansiyel aday olarak tanımlamak suretiyle Avrupa

¹⁹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>

²⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>

Birliğine üyelik bakımından İstikrar ve İşbirliği anlaşmasıyla sürece dahil etmiştir. Halen Kosova'nın statüsü bu kapsamdadır.²¹

Potansiyel adaylık statüsü Avrupa Birliğinin Birliğe almayı planladığı ülkeler için gerekli siyasi ve ekonomik reformlar konusunda hazırlar. Ayrıca AB bu ülkelerde barışın, istikrar, refah ve özgürlüğün sağlanması için çaba sarf etmektedir. İstikrar ve İşbirliği Anlaşması çerçevesinde bu ülkelerde demokrasinin güçlendirilmesi ve piyasa ekonomisine geçişin hızlandırılması için bölgesel işbirliği yapmaktadır. AB bu ülkelere, reformların gerçekleşmesi halinde, AB sürecini başlatma sözü vermiştir. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin ilgili ülkelere dönük AB standartlarına uyuma yardımcı olması için verdiği ticari imtiyazlar ve ekonomik ve teknik yardımları içeren uygulamaları vardır. AB bu ülkelerin kalkınması için mali yardımlarda da bulunmaktadır.²²

Kosova yaklaşık 2 milyon nüfusu (1.870.000) ile nisbi olarak küçük bir ülkedir. Balkan ülkelerinin sahip olduğu sorunlar Kosova için de geçerlidir. Çok yüksek işsizlik vardır. İşsizlik ortalama % 31 genç nüfus işsizliği % 55.2). Kosova ekonomisi gelişme trendini sürdürmekle birlikte hala dış yardımlara bağımlıdır. Almanya, İsviçre ve Nordik Ülkelerinde çalışan Kosovalıların döviz girdileri, GSYH'nin % 15'ini, % 10 kadarını da diğer uluslararası yardımlar oluşturmaktadır. Kosova dış yardımlarla, kamu iktisadi teşebbüslerinin bir çoğunluğu özelleştirme mümkün olmuştur. Kosova Avrupa'nın milli geliri en düşük ülkesidir. Çok yüksek kayıt dışı ekonomisi vardır. Yolsuzluğun yüksekliği, sözleşmelerdeki küçüklük ve elektrik arzındaki sorunlar potansiyel yatırımcıların şevkini kırmaktadır. Mevcut doğal kaynaklarını işletme konusunda teknik eksiklikleri vardır. 2009'dan itibaren Dünya Bankası ve IMF üyeliği Eski Yugoslavya'ya dönük bu kurumların mali yardımlarından Kosova da yararlanmaya başlamıştır. Kosova ekonomisinin bölgesel entegrasyonu için BM'nin Orta Avrupa Serbest Ticaret Alanına kabul edilmiştir. (2006). Kosova 2012'de Avrupa Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası European Bank for Reconstruction ve 2013'te de Avrupa kalkınma Bankasına katılmıştır. 2014 yılında AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması görüşmeleri olumlu sonuçlanmıştır. 2015'te yürürlüğe giren anlaşma, ticari liberalizasyon üzerine yoğunlaşmıştır. Halen Avro kullanılmakta olan ülkede Sırp azınlık Sırbistan dinarını illegal olarak kullanmaya devam etmektedir.²³

²¹ http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/potential-candidate-countries_en.htm

²² <http://www.euintheus.org/what-we-do/policy-areas/european-enlargement-neighborhood/potential-candidate-countries/>

²³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

2015 yılı itibariyle reel rakamlarla 6.306 milyar Avro GSYH'si olan ülke, 3.2 büyümeyi de başarmıştır. Satın alma paritesiyle 8.000 dolar kişi başına gelire Avrupa sonucusudur. Milli gelirde tarımın payı % 12.9'dur. Nüfusun % 30'u ise fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Kosova kayıt dışı ekonominin de çok yaygın olduğu bir ülkedir. Bütçe açığı % 3.4 ve kamu borcu % 10.6 ile makul seviyelerdedir. Enflasyon negatiftir (-0.5). İthalat ihracat dengesi çok bozuktur. 2014 yılı ihracatı 349 milyon dolarken, ithalatı 2.687 dolardır.²⁴

Kosova'nın statüsü; potansiyel adaydır. Kosova çok yeni ve bağımsızlığı başta Sırbistan ve Rusya olmak üzere tanınmamış bir ülkedir. 2008 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ekonomisi küçük, uluslararası tanınırlığı tartışmalı, milli geliri düşük, işsizlik oranı çok yüksek, siyasi sorunlarını çözememiş Kosova'nın yakın zamanda AB üyeliği beklenmemektedir. Kosova 2009'da IMF ve Dünya Bankasına üyelikten sonra Eski Yugoslavya Cumhuriyetleri için ayırdığı fonlardan yararlanmaya başlamıştır. 2013'den itibaren Avrupa Yatırım Bankası'nın kaynaklarından yararlanmaya başlamıştır. 2014'te ise AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşmasını imzalamış ve 2015'te AB ile ticaretin kolaylaştırılması konusunda mutabakat sağlamıştır. Kosova para birimi olarak halen Euro'yu kullanmaktadır.

AB'nin Kosova ile kurumsal ilişkileri 2000'de başlamıştır. AB özellikle de Komisyon Kosova ile ilişkilere özel bir önem vermektedir. Avrupa Birliği Kosova'nın da içerisinde yer aldığı Güney Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkisinde bu ülkelerin yeniden yapılanmaları bakımından en büyük mali desteği vermektedir. Bu çerçevede Kosova'ya bu tarihten beri 2 milyar avrodan fazla yardımda bulunmuştur. Başlangıçta acil yardımlar önceliğe alınırken, şimdi istikrarlı kurumlara ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma Kosova'nın gelişimini teşvik ve Kosova'nın Avrupa geleceği sağlanması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Avrupa Komisyonu, Kosova'nın Avrupa'ya entegrasyonuna dönük reformlarına destek vermekte, tavsiyelerde bulunmakta ve yardım etmektedir. Bu maksatla Kosova ile Kosova için Avrupa Ortaklığını (European Partnership for Kosovo) oluşturmuştur.²⁵

5. Türkiye

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunu 1987'de yapmıştır. Avrupa Birliği 1997 yılında Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğunu deklare etmiştir. 1959'da başlayan, 1963'te Ankara Anlaşmasıyla somutlaşan ilişkiler 1996'da gümrük birliği aşamasına çıkartılmıştır. 2005'te

²⁴ http://www.theodora.com/wfbcurrent/kosovo/kosovo_economy.html

²⁵ http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/kosovo/index_en.htm

görüşmelerin başlaması Kıbrıs engeline takıldığından sekiz adet başlık Kıbrıs'ta sorunun çözülmesine kadar ertelenmiştir. Türkiye halen sayısı giderek artan Suriyeli mülteci sorunu ile karşı karşıyadır. Şimdiye (2015 sonu) kadar 10 milyar avroyu aşkın bir maliyeti olan mülteci sorununun giderleri çok büyük ölçüde yerel kaynaklardan karşılanmıştır. Komisyon mültecilerin geçici olarak Türkiye'de barınması için işbirliğine gitmiştir. Anlaşma Kasım sonu itibariyle yürürlüğe girmiştir. Böylece mültecilerin yasal yolla kabulü sağlanmıştır. Mültecilerin ihtiyaçlarına dönük olarak 6 milyar Avroluk bir yardım yapılması Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Ancak Türkiye'deki iç gelişmeler ve Avrupa Birliği'nin çeşitli talepleri uygulamayı belirsizleştirmiştir.

Türkiye serbest piyasa koşullarının geniş çaplı olarak uygulandığı, ancak tarım kesiminin de halen % 20 gibi geniş bir kesimi ilgilendirmesine rağmen hızlı büyüyen bir ülkedir. Özelleştirme politikası devletin üretim, bankacılık, taşımacılık ve telekomünikasyondaki payını azaltmıştır. 2001 Bankacılık krizinden sonra Türkiye'nin aldığı tedbirler krizin etkilerini azaltmıştır. 2013 ve 14'te kısmi yavaşlama yaşanmıştır. Büyüme 2013'teki 4.4'lük seviyesinden 2014'te 2.9'a gerilemiştir. 2015'te tekrar toparlanmış ve % 4 seviyesinde büyümeyi yakalamıştır. 2015 yılında reel rakamlarla 733 milyar dolar olan GSYH dolar bazında bir önceki seneye göre azalmıştır. Satın alma paritesi ile kişi başına milli gelir yine aynı yıl 20.500 dolar olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik % 10'larda seyrederken (2015; 10.6) bu oran pek çok AB ülkesinden daha iyi bir performans olarak değerlendirilmektedir. Fakirlik sınırı altında yaşayan nüfus ise % 16.9 gibi yüksek seviyelerdedir. Dış ticaret ise 2015 yılında bir önceki yıla göre daralmıştır. Bunda içsel etkenlerin belirleyici olduğu kabul edilmektedir.

2001 finansal krizinden sonra alınan reform düzeyindeki tedbirler ekonominin yapısal olarak güçlü hale gelmesini sağladı. 2008'de krizin başlamasına kadar ortalama % 6 büyümüş olması ve krizden derin yaralar almadan çıkması ve batan herhangi bir bankanın olmaması bunun somut göstergeleridir. 2012'de büyümede bir yavaşlama olmasına karşın 2000'li yılların en önemli makroekonomik sorunu olan cari açığa azalma ve kriz öncesi ekonomik büyüklüğün üzerinde bir performans gösteren bir Türkiye söz konusudur.

% 40'ın altındaki borçları (%33.1-2015) kriz döneminde de artmamış ve Türkiye çeşitli AB ülkelerinin girdiği sorunları yaşamamıştır. 2015 sonu itibariyle -1.7'lik bütçe açığı ile Maastricht kriterlerini sağlayan Türkiye, bu performansını 2000'li yıllarda yakaladığı 2004'ten beri krizin en derin etkisinin hissedildiği 2009 yılı dışında korumuştur. Dünyada küresel krizden çıkmayı bir çok ekonomi başaramamışken, Türkiye 2010 yılında % 9.2, 2011'de ise % 8.5 ile

Avrupa'nın en hızlı, dünyanın da yine en hızlı büyüyen birkaç ekonomisinden birisi olmayı başarmıştır. Yine Türkiye 2004 yılından beri borçlarda % 60 Maastricht kriterlerini tutturmuşken, bütçe açığını 2000'li yılların başındaki % 10'lar seviyesinden kriz dönemindeki 2009 yılı hariç % 3'ün altında tutmayı başarmıştır.²⁶

ABD Türkiye'yi gelişmiş ülke (developed country) olarak tanımlarken, ekonomistler ve politikacılar yaygınlıkla yeni nesil sanayileşmiş ülke (newly industrialized country) kavramını kullanmakta, Merrill Lynch ve The Economist ise yükselen piyasalar (emerging market) olarak tanımlamaktadır. Dünya bankası Türkiye'yi üst orta gelir grubundaki ülkeler (upper-middle income country) grubunda değerlendirmektedir. Dünyada 16. sıradaki büyük ekonomi olan Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında 6. büyük ekonomi olarak karşımıza çıkmaktadır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma ile ilgili değerlendirme aşağıdaki tablo yardımıyla yapılacaktır.

Tablo 3: Aday Ülkelere Dair Bazı Veriler (Euro)

Aday Ülkeler	GSYİH	Nüfus (Milyon)	Milli Gelir	Borç Oranı	Bütçe Açığı	İşsizlik
Avrupa Birliği	17.566	504	35.700	85.1	3.6	10.9
Karadağ	3.985	0.6	15,700	59.5	1.8	11.5
Makedonya	3,945	2.0	11,700	40.3	3.7	26.9
Sırbistan	36,740	7.3	13,600	75.0	4.1	19.3
Arnavutluk	11,590	2.8	11,900	73.7	4.8	17.3
Bosna-Hersek	40,53	3.9	10,500	46.1	2.1	43.2
Türkiye	733,6	79.0	20,400	33.1	1.7	10.6

Kaynak: Çeşitli kaynaklardan 2014-2015 verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Ekonomisi ve nüfusu en büyük olan ülke Türkiye'dir. Satın alma paritesi dikkate alınarak belirlenen rakamlara göre de milli gelir bakımından Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Yine aday ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye en düşük borç rasyosuna ve en düşük bütçe açığı oranına sahip olan ülkedir. İşsizlik bakımından da en iyi performansla sahip ülke Türkiye'dir. Bu konuda Bosna-Hersek'in durumu dikkat çekmektedir. Zira son derece yüksek bir işsizlik söz konusudur. Kişi başına milli gelir hariç diğer göstergeler bakımından Türkiye AB ortalamasından daha iyidir. Ancak Türkiye'nin ekonomisi ve nüfusu bu ülkelerle karşılaştırılmayacak derecede büyüktür. Bu yüzden Avrupa Birliği Türkiye'yi Birliğe kabul etmekte çekinceli davranmaktadır.

²⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html>

Avrupa Birliği ekonomik oluğu kadar siyasi niteliği de olan bir kurumdur. Yarım yüzyılı aşkındır devam eden ilişkinde siyasi ilişkiler de belirleyici olmuştur. Eğer sadece ekonomik verilere bakılarak bir değerlendirme yapılırsa idi, Türkiye'nin Romanya ve Bulgaristan'dan önce üye olması gerekirdi. Avrupa Birliği 2004 yılında çoğu Eski Doğu Avrupası ülkesi olan ve sosyalist bir tabandan gelen 10 ayrı ülkeyi aynı zamanda kabul etmiştir. Bu ülkelerin ekonomi ve nüfus büyüklükleri yaklaşık Türkiye kadardı. Bu da Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin gecikmesinin nedenlerinin sadece ekonomik ve nüfus büyüklüğüne ilişkin olmadığını gösteren diğer bir nedendir.

İngiltere'nin Birlikten referandumla ayrılmış olması, Türkiye'nin ve Avrupa Birliği'nin yaşadığı mülteci sorunu Avrupa Birliği'nin hedeflerinde ve Türkiye ile yürütülen müzakere sürecinde belirsizlikler oluşturmuştur. Bölgesel ilişkilerin Arap Baharı bağlamında yeniden şekillendiği bu süreçte, Türkiye alternatiflerini çeşitlendirmelidir.

Son yıllarda bu alanda başarılar da elde etmiştir. Şüphesiz Türkiye dünyanın en büyük ekonomisi ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini devam ettirecektir. Ancak tarihi misyonu ve Türkiye'nin coğrafi konumu Türkiye'nin yeni bir cazibe merkezi olması potansiyelini de taşımaktadır.

KAYNAKÇA

CHHIBBER Ajay, Jayati Ghosh and Thangavel Palanivel (2009), "The Global Financial Crisis and the Asia-Pacific region A Synthesis Study Incorporating Evidence from Country Case Studies," UNDP Regional Centre for Asia and the Pacific.

CHRENKO Peter (2009), Tax Forum, Brussels
http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/conferences/taxforum2009/speech_Chrenko.pdf.

Countries of the Word, Kosovo; Economy 2016 (2014)
http://www.theodora.com/wfbccurrent/kosovo/kosovo_economy.html.

Countries of the Word, Montenegro; Economy 2016 (2014)
http://www.theodora.com/wfbccurrent/montenegro/montenegro_economy.html.

EMİN Nedim; Arnavutluk Siyasetini Anlama Kılavuzu http://file.setav.org/Files/Pdf/20141117133103_39-arnavutluk-web-2.pdf.

European Commission, European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations,
http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/kosovo/index_en.htm.

http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/potential-candidate-countries_en.htm.

http://www.bi.go.id/NR/rdonlyres/AE350D5E-BCB8-4AA4-BE29-9FB44C66B04B/15743/APBNPenyesuaian_2009_ENGLISH1.pdf.

<http://www.euintheus.org/what-we-do/policy-areas/european-enlargement-neighborhood/potential-candidate-countries/>

http://www.se2009.eu/polopoly_fs/1.25535!menu/standard/file/111518.pdf.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.

IMF (2009), "Fiscal Affairs Department Collecting Taxes During an Economic Crisis: Challenges and Policy Options" July. pp. 1-37. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2009/spn0917.pdf>.

NASUTION Anwar (2009), The Global Financial Crisis and its impact on the Asia-Pacific region
<http://www.bpk.go.id/web/files/2009/06/the-global-financial-crisis-and-its-impact-on-the-asia-pacific-region.pdf>.

OECD ANNUAL REPORT (2009), <http://www.oecd.org/dataoecd/38/39/43125523.pdf>.

OECD Main Economic Indicators- <http://www.oecd.org/dataoecd/24/21/42312989.html>.

OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/24/21/42312989.html>.

TC. Ekonomi Bakanlığı; Ülke Profili: Makedonya
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/Makedonya>.

TC. Ekonomi Bakanlığı; Ülke Profili: Sırbistan
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke-detay/S%C4%B1rbistan>.

UNESCO (2009), http://www.uis.unesco.org/template/pdf/EducGeneral/Financial_Crisis.pdf.

UNESCO Institute for Statistics (2009), "Early Impact Assessment of the Global Financial Crisis On Education Financing: Country Case Studies" http://www.uis.unesco.org/template/pdf/EducGeneral/Financial_Crisis.pdf.

Yazar Yok (2014), Ülke Profili: Sırbistan; <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-sirbistan>.